

Ключові слова: права людини, суб'єктивне, об'єктивне.

Ключевые слова: права человека, субъективное, объективное.

Key words: human rights, subjective, objective.

Костенко Олександр Миколайович

Інститут держави і права імені В. М. Корецького

Національної академії наук України

завідуючий відділом, доктор юридичних наук, професор

ЩО ТАКЕ СУД?

Концепція суду у світлі соціально-натуралістичної юриспруденції

В будь-якому суспільстві виникає потреба в існуванні суду в тому чи іншому вигляді. Згідно з соціальним натуралізмом, це – цілком природна потреба, вона породжується ПРИРОДНОЮ НЕОБХІДНІСТЮ, тобто необхідністю що впливає з законів соціальної природи. Суд – це інструмент застосування законодавства, необхідний для протидії людському свавіллю, яке руйнує суспільне життя людей, і тому суперечить законам соціальної природи.

ПРОБЛЕМА: *Як же саме суд виконує свою соціально-природну роль?*

Суд виконує цю роль тим, що: 1) застосовує спеціальну процедуру для пізнання істини про предмет судження (судівництва); 2) на основі цього пізнання застосовує законодавство для забезпечення справедливості свого рішення. Справедливе судове рішення має властивість сприяти узгодженню людської поведінки з законами соціальної природи, і зокрема із законами природного права.

Так може інтерпретуватися роль суду, виходячи з соціально-натуралістичного праворозуміння, заснованого на ідеї верховенства законів природного права [1].

Отже, без пізнання судом істини про предмет судження (судівництва) не може бути справедливого судового рішення, і місія суду по узгодженню поведінки людей з законами природного права не може бути успішно виконана.

Однак, іншу позицію щодо судової істини займають юристи-позитивісти. Таке враження, що вони «за деревами не бачать лісу». Зокрема, вони стверджують, що завданням суду не є встановлення істини по справі – він лише забезпечує рівність і змагальність сторін у процесі.

Очевидно, за логікою юристів-позитивістів якщо в позитивному законодавстві не згадується «судова істина», то немає і проблеми встановлення істини в суді.

Мабуть, позитивізм не дозволяє їм «відкрити очі» на проблему: а для чого тоді існує спеціально вироблена людством **ПРОЦЕДУРА** судового розгляду справ, для чого суд застосовує весь процесуальний інструментарій при судову розгляді, для чого існує в суді унормований порядок розгляду справ, зокрема для чого суд оперує доказами і для чого має бути забезпечена змагальність сторін в суді, **ЯКЩО УСЕ ЦЕ НЕ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СУДОВОЇ ІСТИНИ?**

Хіба усе це не для забезпечення ефективного пошуку судової істини? Хіба, наприклад, змагальність сторін у суді – це мета суду, а не засіб досягнення судової істини? І для чого сама ця змагальність? І хіба докази в суді використовуються не для забезпечення ефективного пошуку судової істини? Тоді – для чого? Яка тоді роль і призначення доказів? **Для чого, крім як для пізнання істини, існують докази і використовуються?**

Відповідно до соціально-натуралістичного праворозуміння відповідь на усі ці питання може бути лише такою: **СУД МАЄ СВОЇМ ПРИРОДНИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ ПІЗНАННЯ СУДОВОЇ ІСТИНИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗАСОБІВ, ЩО ВІДПОВІДАЮТЬ ЗАКОНАМ ПРИРОДИ**, бо це необхідно для постановлення справедливого рішення.

Особливо це стає очевидним, якщо мати на увазі використання в судовому процесі висновку експерта в якості процесуального джерела доказів, який має базуватися на законах природи (на законах фізичної природи, біологічної природи, соціальної природи).

Ще одним підтвердженням призначення суду для пошуку істини, є таке. Відповідно до ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України суд встановлює наявність фактів, що мають значення для кримінального провадження. А згідно з науковим визначенням факт (лат. *factum*) – це термін, який в широкому сенсі може виступати як синонім істини. Отже, встановлюючи факти, суд тим самим встановлює істину... Хіба не так?

Відмова від пошуку судової істини – це відмова і від справедливості судових рішень. Бо неістинне судове рішення не може бути справедливим.

До речі, «У СПОРІ НАРОДЖУЄТЬСЯ ІСТИНА», ЗОКРЕМА І СУДОВА. Отже, «спір», зокрема судовий спір, – це не спір для спору, а засіб досягнення істини.

Інша справа, що застосування процесуальних засобів для встановлення істини у суді не завжди є успішним. Але це вже проблема можливостей судової практики, «юридичного мистецтва» і належного використання судом процесуальних засобів.

Однак, ніякі складнощі в практиці встановлення істини в суді не можуть бути аргументом за відмову від цілком природної функції суду – пошуку судової істини. БО ОДНИМ ІЗ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ Є ПРАВО НА СУДОВУ ІСТИНУ І НА СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ЩО З НЕЇ ВИПЛИВАЄ!

Захист прав людини можливий не лише судом. А специфікою суду є захист прав людини завдяки СУДОВОГО ПРОЦЕСУ пошуку ПРАВДИ, ІСТИНИ, ПРАВОСУДДЯ... Чи можна захистити в суді права людини, якщо рішення суду буде помилковим, не відповідатиме істині, тобто суперечитиме фактам, реальності тощо. І хіба таке рішення може бути справедливим? *(Хоча, наприклад, винна особа через відступ від істини може бути задоволена. Її істина не потрібна, і її захиснику – не потрібна. І прокурору може бути не потрібна. Хіба що потерпілому чи позивачу вона потрібна, інакше буде порушено його природне право на судову істину і судову справедливість).*

Але природне право людини на правосуддя (і справедливість) не може реалізуватися через ПОМИЛКОВІ (НЕІСТИННІ!) рішення! А те,

що не кожен суд здатен встановити судову істину не може слугувати аргументом за відмову від пошуку істини шляхом судової процедури. Тому заперечення юристами-позитивістами самої необхідності пошуку істини в суді є неприйнятним, – на суд покладено природний обов'язок пошуку «судової істини», навіть якщо цей пошук не завжди успішний. На практиці діє принцип: «суд має застосувати процедуру судового розгляду таким чином, аби вона могла забезпечити пізнання судової істини і постановлення справедливого рішення».

Очевидно, що концепція судової істини має ґрунтуватися на презумпції: **якщо для постановлення свого рішення судом належним чином використовується правильна процедура, то це рішення має бути істинним.**

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ: *Отже, суд, відповідно до соціально-натуралістичного праворозуміння, – це інституція, спеціально пристосована для пошуку істини, необхідної для забезпечення природного права людей на справедливість. Суд, керуючись правилами судової процедури, має продукувати СУДОВЕ УЯВЛЕННЯ, ЯКЕ НАЙБЛИЖЧЕ ДО ІСТИНИ, ДЛЯ ПОСТАНОВЛЕННЯ СПРАВЕДЛИВОГО ПІШЕННЯ. Заперечення цього юристами є проявом правового позитивізму.*

Ще одним проявом правового позитивізму є правовий релятивізм, який ґрунтується на ідеї відносності правових уявлень, тобто їх незалежності від істини. Зокрема, правовий релятивізм знаходить своє вираження в твердженнях, про те, що «в кожного своя істина», а «закон як дишло, куди повернеш – туди й вийшло». Звідси випливає також, що у кожного «своя справедливість». Але «множина справедливостей» насправді є запереченням існування справедливості взагалі, так само як і «множина істин» заперечує існування істини взагалі.

Таким чином, правовий релятивізм відкриває «двері» для правового свавілля і правових ілюзій, що є проявом неузгодженості волі і свідомості людей з законами природного права.

Релятивісти, очевидно, помилково ототожнюють уявлення людей про істину з самою істиною. Насправді, істина одна, а уявлень про неї може бути множина, тобто у **КОЖНОГО МОЖЕ БУТИ СВОЄ**

УЯВЛЕННЯ ПРО ІСТИНУ, але ІСТИННИМ МОЖЕ БУТИ ЛИШЕ ОДНЕ УЯВЛЕННЯ.

Істина не існує готовою для сприйняття людьми, – має відбуватися її пізнання, а **пізнання це процес формування істинного уявлення про ті чи інші речі**. Проте, слід мати на увазі, що на практиці, зокрема в судовій практиці, цей процес може як наближати до істинного уявлення, так і формувати неістинне (хибне) уявлення. Можливо, саме це породжує у юристів-позитивістів ілюзію нормальності правового релятивізму.

Для судового пізнання істини людство розробило спеціальні правила судової процедури, застосування яких має забезпечувати судові уявлення, що є найближчим до істинного!

Відповідно до соціально-натуралістичного праворозуміння судова практика, аби протидіяти правовому релятивізму, має керуватися принципом узгодженості уявлень про предмет судження (судівництва) із законам фізичної, біологічної і соціальної природи, бо це є основою для пізнання істини в суді.

ВИСНОВОК: *Отже, суд, – у світлі соціально-натуралістичної юриспруденції, – це засіб пізнання істини для постановлення справедливого рішення, яке сприяє узгодженості життя людей з законами соціальної природи, і зокрема з законами природного права.*

Література

1. Детальніше про соціально-натуралістичне праворозуміння див.: Костенко О.М. Основи соціально-натуралістичної юриспруденції та кримінології. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 140 с.

Ключові слова: суд, істина, справедливість, судова процедура, пізнання, природне право.

Ключевые слова: суд, истина, справедливость, судебная процедура, познание, естественное право.

Key words: court, truth, justice, judicial procedure, knowledge, natural law.